

داکٲ کی لـ ٲٲ ما ننووس یان (چی
ٲٲ قٲو مٲ کٲ کٲس ئیتر چیـرک
زکگٲٲٲٲتٲو؟) * ... کـاوان
مٲمٲ دیوور

«مووزلمان» (Muselman یا Muselmann) د سترواژیک بوو ل ریندان کانی نازی به کسک د کوترا ک ل ترسان و برسان و به هی ئشک نجی زروو، هر چشه ناگاهی و هستیاریدک ک نیشان ی شوناسی مرق بت ل د روونیدا ن ماوو و هیچ هست و ئامانج و ه و ستکیان ل م ژیان و به خ ش و ناخ ش و ن بوو. ئ وان ک سانک بوون ک روو ب ووی دژوارترین ئ شک نج کانی سربازانی نازی د بوون و ت نانت ل ب رامب ر ئ شک نج شدا ه و خواست کیان ب دربازبوون چ ب هات و هاوار یان ب اکردن ن بوو.

[illegible][illegible]

ئیتر هـر بوونیان نهـ بوو تا بهـسـرهـاتـهـ کانیان "بگـنـهـو" - جا بهـهـر
چـشـنـک له گـنـهـانـهـو بهـت! - ، دووهـم ، ئهـو بهـشـی که زیندوو مانـهـو
ئیتر نهـیان دهـتوانی "بگـنـهـو" ، له واقع دا تووشی وـستانی
زهـمـن له کاتی ئاشوویتس هات بوون و توانستی دهـربازی لهـم
زهـمـن نهـیان نهـبوو ، بهـ شـهـوی سایکهـلـژیکی له دهـخـکی ناوازهـ له
زهـمـن - ترسی کارهـسات - کهوت بوونهـو . لهـم دهـخـدا توانستی زمان
لهـسـر ئاخفتنی ئاسایی لهـمـهـ بیرـهـوـری سهـقـت دهـبهـت ، که واتـه
تووشی چـشـنـک له "لای" و "بهـزمان" هاتبوون . (۳) ئهـم دهـخـهـ وـستانی
مهـشک له کاتی کارهـسات دا - توانستی گـنـهـانـهـو ی کارهـساتی لهـو چـشـنـهـ
مهـر قـهـی هـستانـدهـو .

"نهـگـنـهـانـهـو" ی موزلمان فهـرامـشی یان هیچ نهـبهـت کهـمـترین بهـیـرهـوـری
بهـ نهـهـو ی داهاتووی خـهـی پهـیهـ . ئهـگـهـر ئهـم بهـیـرهـوـری یانـهـ گرینگ بن ،
وهـهـ پاساو که لهـسـر گـنـهـانـهـو ئهـتوانین بهـنـهـهـو که له تاوتوهـ
کردنی دهـستهـواژهـی "گـنـهـانـهـو" (Narration) ، بهـم دهـرئهـنجام دهـگـهـین
که ریشهـ و بهـنهـماکهـی دهـگـهـاتـهـو سهـر وهـشی (Narrara) له لاتین و
(Gnarus) ی یهـنـانی که بهـ مانای "زانست" و "ناسین" دهـت که یهـشی
هـهـند و ئهـرووپایی (gnos) ی هـهـیهـ . بهـم پهـیهـ گـنـهـانـهـو ، دهـبهـتهـ
"دهـزینـهـو ی زانست" ، ئهـرهـستهـووش له بووتیقادا هـهـر بهـم مانایهـی
گرتوو .

بهـم پهـیهـ گـنـهـانـهـو ، "زانست لهـسـرهـ رووداو و بهـسهـرهـاتهـکی
تایبهـتهـ" ، (۴) زانست لهـسـرهـ رووداو ، له رووی مانـهـو و ئهـزموونی
داهاتووی رووداو که بهـ مهـرفـهـ گرینگ ئهـنوـهـنهـت . بهـ چـشـنـهـک
گـنـهـانـهـو ، هـهـوهـدان بهـ هـهـرمان بوونهـو یهـ ، چون له گـنـهـانـهـو دایهـ که
شهـوازهـک له رووداو و بهـسـرهـاتهـکان خـهـ ئهـنوـهـن و له کهسهـکهـوهـ بهـ
کهسهـکی تر هـهـنارد دهـکرهـن . مهـتـهـفهـری "شهـهـزاد" له کتهـبهـتی
حهـقـایهـتهـکانی "هـهـزارو یکهـشهـو" ، بهـسـ له هـهـوهـی شهـهـزاد بهـ
زیندوویمان و نهـکووژرانی ئهـو له لایهـن پاشاو دهـکات ، ئهـم هـهـوهـی
شهـهـزاد له "گـنـهـانـهـو ی چیرهـک" بهـ پاشا خـهـ دهـنوـهـنهـت . شهـهـزاد هـهـر
شهـو بهـ زیندومانـهـو ی چیرهـکهـک بهـ پاشا ئهـگـهـتهـهـو ، بهـم شهـهـو پاشای
تامـهـزهـی بیستن دهـکات بهـ شهـهـو کی تر . که واتـه تهـنیا بهـ گـنـهـانـهـو یهـ
که دهـتوانهـت زیندوو بهـنهـتهـت ، بهـ شهـهـو ی مهـتـهـفهـر ، "نهـگـنـهـانـهـو"
فهـرامـشهـیهـ و فهـرامـشهـیش چـشـنـهـک له مهـرگـهـ .

بهـگومان بهـسـرهـاتهـی موزلمان ، چیرهـکهـکی چـهـر بهـخش نییهـ و هیچکات
بهـتهـهـوای نهـاگـهـهـدرهـتهـهـو . زمانی گـنـهـانـهـو لهـمـهـ کارهـسات تووشی
قهـیران دهـبهـت - ، بهـهـم ئهـم بهـیـرهـوـری پریمولوی و دهـیان

بیرۆ وێری تر لێ بێ سه ره ها ته کان، گرینگی "گۆڤا نه وه" لێ سووچه گۆلی جیاوازه وه دێرده خات.

ئێگەر هه نووکه و بێ مر قی ئاسایی! - هه بته ئێگەر دسه ته واژهی مر قی ئاسایی درووست بته - ده خی "بێ تابه تهی له مه گۆڤا نه وه" (5)، ووبدات یان ئێگەر زه ر بێ ئاسانی جارێکی تر په سیاره که ی مارتین مه که ئیلان به ژنه یی و خه مان به ره وه ووی ئه مه بکه ی نه وه (که چی ئه قه وم ته که ئیتر چیه که نه ته ره ته وه یا نه نوو سه ره ته وه؟! (6)، به استی جیهانی مر قی چی بێ سه ر ده ته؟!، ئایا ئایدا و هه سه ته کانی تووشی قه یران ده به ته وه؟! ئایا مر قی هه وه بێ ده زینه وه ی چیه کی نه وه ده دات؟ یان وه لێ چیه که ده نه ته و که ته یی بێ به ره وه ری و ئایدا کانی ده ته ته؟! به به ای ئه مان بارت ته نه ته به ره کرد نه وه له م په سیاره و یان خود وه ره نه مان له چیه که ی - ئایدا ی چیه که - ده ته چه شه که لێ (گۆڤا نه وه یه): "گۆڤا نه وه له سه ره نه ره یی ژیا نه مر قی دا یه، گۆڤا نه وه ده خی ژیا نه" (7).

به که مین فه رزی گۆڤا نه وه نه سه ره گشته و به ره ده وهام به وونی گۆڤا نه وه یه، واته ئه وه ی که گۆڤا نه وه به ره سه ته کی زما نیه و مر قی به ره ده وهام له زما نه دا یه. په سیاره که ی مه که ئیلان دوو هه مین فه رزی گۆڤا نه وه نه سه ره که یه "جیهانی ئه مه یه لێ چیه که" - به چه شه که تووشی مه ته ره ی ده که ته وه. به به ای گۆڤا نه وه نه سه ره کان مر قی به ره ده وهام چیه که ده ته وه یان بێ زما نه کی گۆڤا نه وه نه سه ره خودی ئایدا ی چیه که (story)، هه مه شه له زه یی مر قی دا یه. به گوما نه به وهام ده نه وه ی مه که ئیلان ده به ته سه ره ته وه که هه مو په سیاره کی تر په سه وه که بێ گرینگی په سیاره (که له ده ده لێ ناوچه و نی هه مه شه یی چیه که) به نه نه وه و دوو ته وه ته ی گۆڤا نه وه و چیه که تاو ته به که یی تا گرینگی ئه م به سه مان بێ ده ره که وه ته یان ده ره فه ته که بێ وهام که ی به ده زینه وه.

په سه وه یی مه نه به به دوو ده ده وونی ئه م په سیاره، گرینگی گۆڤا نه وه ی چیه که. به شه کرد نه وه ی مه به سه ته که نه وه لێ چه نه وه انگه ی تابه ته به چیه که ئه ده مه وه که ته ده یه که به به ته که به به ته وه تر ده که ته وه. که نه ده ره لێ که ته یی (هونه ری ئه مان) ده ده ته: «به وه کی ئه نه ده شه ی مه ده نه ته نه یه ده که ته نه یه به به کوو سه ره وه ته سه یه» (8). به به ای که نه ده ره سه ره وه ته سه وه یی مه نه مان نوو سه، شه وه زه کی نه وه یی لێ (گۆڤا نه وه یی ئه م جیهانه یی) بێ ئه مه خوله قان ده، ئه م شه وه زه نو یه "وه انگه یه کی نه وه" و "شه وه وه نه یی نه وه" و لێ ئه نه ده ده "جیهانه کی نه وه" یان به شه ره به شه کی نه وه یی لێ جیهان به مر قی ده ره نه خات. گۆڤا نه وه یی

نو، به ره مه ندری زانستی نو، سیم ر چ تم ن ل کت بی (چیرک و گوتار) دا، ئاماژ به وتاری ژان پیاژ ل س ر پ کها ت د کات و ب م ئ نجام د گات ک ب ای پیاژ «گ ان و ی نو و شو و وانینی نو ب جیهان، زانستی نو به ره م د ن ت، گشت پ کها ت کانی زانست م ری کان - مرق ناسی، ف ل س ف، د ر و و ن ناسی، زمان ناسی و... هتد - ل س ر س چ مکی ک و ل ل ی ت، ئا گ ی ش واز و ب نزام کردن، پ ک ها توون.» (۹).

ه ر ب پ ی ئ م و انگ یه د توانین م ان - گ ان و ی چیرک - و ک زانست کی نو پ ناس بک ی ن. شو و وانینی نو ب چ ش ن ک ئاشکرا کردنی داپ شرا و کانی جیهانی مرق، ه ر سووچ ک ل وانین ب گومان ن وانین ل د یان سووچی تر، ب مام ل ژیک ی چیرک، ح ول ب وانین ل ز رین ی شو و وانین کان. میخایل باختین ئ م تایب تم ندیی چیرک - ه ب ت ل ر دا م بستی باختین م ان ن شو و کانی تری گ ان و و و کوو کورت چیرک. ح قای ت، چیرکی مینما و... - و ک د رکی چ مکی د م کراسی پ ناس د کات و ک م گای ک ه گری ژانری م ان ب ک م گای ک د زان ک م شکی مرق کانی توانستی د رکی د م کراسیان ه ی (۱۰)، کاراکت رگ ل ی م ان، جیهان جیا واز کانی مرق نشان د د ن، مرق گ ل ک ک ه ر کام م جالی جیا واز ژیان و وانگ ی جیا وازیان ه یه و هاو ت ریب ل گ م ئ م جیا وازی، د ژوازی و ل م پ و ک ش ی ژیان ئاشکرا د ک ن.

ریچارد روورتی ل وتاری (هایدیگر و کوندر و دیک ن ز) دا پرسیارک د ن ت ئارا و ک و مام ک ی ه و ب ب ج ست کردن و ی پ گ ی گ ان و ی م ان ل م جیهان و م ژووی ف ل س ف یه. ل و وتار دا روورتی داوا ل ئ م د کات بیر ل جیهان ک بک ی ن و ک ه رچی ئاس وار و د ستک وتی مرق که ل جیهانی ر ژاوا دایه، ل کار سات کدا ل ناو ئ چ ت و هیچ نام ن ت و، جیا ل به ره م کانی چار ز دیک ن ز و ک م ان نووس و هایدیگر و ک ف یل سووف. دوواتر روورتی پرسیارک ی ب ر و و و ها جیهان کی خا پوورکراو د کات و، ئ و د پرس ت: به ره می کام ی ک ل و دووان ب دها توو د ت - ر ژاوا - چ د ستک وت گ ل کی ه بو؟ چ م ژووی کیان ا بوار دو؟ و مرق کانی چل نیان بیر کرد ت و؟. روورتی ل وامی ئ و پرسیار دا به ره م کانی دیک ن ز ه د ب ژ ر ت و ئاماژ ئ کات: (جیهانی دیک ن ز ب دها تووان د ت ئ م چ د ستک وت کمان ه بو، چل ن بووین و چیمان کردوو، دیک ن ز ب خولقاندنی کاراکت رگ ل ی جیا واز،

جیہا نلکی سہ یروسہ مہری لہ مرہ فی جیاواز و تاک بلہ ٹہمہ پک ہناوہ، بلہ گومان جیہانی فہلسفہ- وک مٹووی فہلسفہ- توانای خولقاندنی ٹہم جیہانگہ لہی نیہ) (۱۱)۔

ٹہستا ٹہگہر وک گہانہ و ناسہکان، (فہرمالیست و پکھاتہخوازو پاشپکھاتہخواز) گہانہ و ی چیرک لہ گہانہ و کانہتر جیا بکہینہوہ، تا اادیک لہ مہترسی و دژواری پرسیارکہی مہکٹیلان کہم ٹکہینہوہ۔ ٹہم بلہچوونہ لہ رہان بارت و رڈہگرین کہ لہ وتاری) پشکیک لہسہر شی کردنہ و ی پکھاتہی گہانہ و) دا، شہوازگہلی بلہژومار بلہ گہانہ و پہناسہ دہکات۔ بارت لہم وتارہ دا شہوازگہلی گہانہ و بلہ اادی شہوہ وانیینہکانی مرہف بلہٹہژمار دہزانہت و گشت ٹاکارہکانی مرہف ہہر لہ وتووٹہ ا تا دہگاتہ وینہکشان و پیکہرسازی بلہ چہشنہک لہ گہانہ و پہناسہ دہکات۔ ٹہو تہنیا چہنیہ تی دہربہینی ٹہم گہانہ وانی پک جیاوازہ، بلہ نموونہ گہانہ و ی چیرہکنووس- باسی تایہ تی فہرمالیستہ رووسہکان و پکھاتہخوازانی فہلسفہ- لہ گہانہ و ی وینہکش جیاوازہ، بلہام ہہر دووک گہانہ و ہن۔ واتہ لہ گہانہ و دا (شہوہی نواندن) ہہیہ، یک شہوہ نواندن لہ مہدیادا خہی نشان ٹہدات و شہوہکیتر لہ وینہ یان لہ دہقدا۔

لہ وانیگہی پکھاتہخوازہکانہ و گہانہ و ہہمیشہ ہہیہ (۱۲)، بلہام گہانہ و ی چیرک چہ؟ ئایا چیرہکیش ہہمیشہ ہہیہ؟ یان سہرڈہمانہک دہت کہ بلہکہتایی دہگاتہ؟ ٹہگہر دیسانہ و ہہر ووی پرسیارکہی مہکٹیلان سہبارت بلہ لہناوچوونی چیرک لہم گہانہ و ہہینہ و چہ؟ و ئایا گہانہ و ی چیرک چہ گرینگیہکی ہہمہر بہ شہوہکانہتری گہانہ و ہہیہ؟ ٹہگہر روورتی وہامی ٹہو پرسیارہی دابایہ و، ٹہنگہ بیگوتبایہ: جیہانی چیرک، جیہانی جیاوازیہکانہ، جیہانہک کہ گرینگہ بہ تاک دہدا، ہہر بلہ و جہری کہ ہہیہ، یا بلہ و شہوہیہ کہ خہی لہ وتاری ((ہایدیگہرو کوندرا و دیکنز)، باس دہکات: "جیاوازی کہسایہ تیہکی وک کوو دیکہنز، رابلہ و سہروانتہس لہگہ و ہہتر و مارکس لہ شہوہ وانینی ٹہوان بلہ چہمکی مہرالہ تیہ۔ دیکہنز، رابلہ و سہروانتہس وہا بیر دہکہنہ و کہ (گوناح)، دہرٹہنجامی نہزانی مرہفہ نہوہ کوو پہستی و لہجاجہت، بلہام و ہہتر و مارکس گوناح جیاواز لہ نہزانی مرہفہ، بہ دہرٹہنجامی خواستہکی لاواز لہمہ پاکہ و خواستہکی بلہہز لہمہ ناپاکیش دہزانہ"۔ روورتی لہ دہرٹہدا گرینگہ ماننووس لہ وناکردنی کردارہ ورد و نادیارہکانی مرہقدا دہبینہت و مٹووی فہلسفہ لہم کارکردہدا بہ ناکارامہ لہ قہم

ميلان كډندرا لځژيكي ځمان جياواز لځ لځژيكي فځلسفځ دځزانځت و لځ كټځبي " هونځري رځمان" دا دځځځځځ: "ځمان خولقاوي رځحي نځنځري نيځ، بځځكوو خولقاوي ځځحي تځنځ (satire) ، هونځرځك كځ لځ پځكځنځني خوداكانځو سځرچاوي گرتوو، خزمځتي ئايدځلځژييه دوگمځكان ناكات، بځځكوو ئاوقايان دځبځتځو، ځمان هځموو شځو حځريري هځنځراوي فځيلځسووف و زانايان و ئځندځشمځندان وځك پځنځلځپځ هځځدځو شځنځتځو". كځندرا ځوانځني ځمان نووس بځژيان و كځشځگلځلي مرځف لځسځر- گځځځځځو و شانځس و ئيقباځ- پځناسځ دځكات و ځاي وايځ دځبځ بځبځته جځنځشځني شځو ځوانځني فځيلځسووفځكان كځ - عځقځانځنيځت و دځيالكتيک و تځقديرځ-.

بځځام لځمځځ گځځځځځوځي چيرځك خودي چځمكي "گځځځځځوځ" بځ چ مانايځ؟ ئځگځر وځك سيمځرن چځتمځن كځ لځ وځانگځي پياځوځ دځځځځځ: جياوازي زانځستځ مرځيځځكان، جياوازي لځ گځځځځځوځ داځوځ و بځ ځاي كځندرا و روورتي گځځځځځوځي چيرځك بځرزځجځترين گځځځځځوځيځ بځ نځسبځتي تځنانځت فځلسفځش، ئځم گځځځځځوځيه چيځ؟ پځكها تي چيځ و چځځځځ ئځتوانځين بځناسځين؟ چيرځك دځتوانځت ئايداي رووداو يان بځسرهاتځكان بځت لځ زځيني مرځف دا، بځ ئځوځي بگځځځځځوځ و يا بځردځنگي هځبځت.

بځځام هځرځك لځ پځش و شځي چيرځك، گځځځځځوځ و ترا بځ ماناي هځبووني بځردځنگ و پځكها تځيځكي تايبځت لځسځر سيستځمي چځنيځتي گځځځځځوځيځ و هځروځها ماناگرتوو لځ گوتارځكي تايبځت داځځ.

لځ مځژووي گځځځځځوځ ناسي چيرځك، دوو چځمكي (گريمانځي گځځځځځوځ و گځځځځځوځ ناسي) لځيځك جيا دځكځځوځ، - هځځځځځځځ ئځم جياوازيځ بځ ماناي دوو كاركردي جيا لځيځك نځن-، گريمانځي گځځځځځوځ، پځناسځي گشتي سيستځمي گځځځځځوځيځ- هځر گځځځځځوځيځك گځشځنيگا، گځځځځوځ، كاراكتځر و رووداوي تايبځتي تځداځيځ كځ لځ زځمځن و شوځني تايبځت روو ئځدات-، بځځځځځام گځځځځځوځ ناسي شځكاري و تاوتوځي گځځځځځوځكانځ(۱۳)- بځ نمونځ ئځگځر سيستځمي گځځځځځوځ (گځشځنيگا، گځځځځوځ، كاراكتځر، رووداو و ...هتد) لځسځر بځي تي كوردي تاوتوځ بځځځځځځي گځځځځځوځ ناسانځمان لځسځر بځيت كردوځ-، هځځځځځځځ هځر وځك ئاماځځمان پځ كرد ئځم دوو چځمكځ بځماناي جياوازيان لځيځك نييه، ريمځن-كنان هځر دووكيان لځ ژځر چځمكي گځځځځځوځ ناسي پځناسځ دځكات، كنان دځځځځځځ: (گځځځځځوځ ناسي هځم شرځفځي سيستځمي سځقامگير لځسځر گشت گځځځځځوځي چيرځكځكانځ و هځميش شځوازيځك لځ تاوتوځي

دانـدانـی گـانـانـوـکان واک نیزامـکی گشتی بـ ئـمـ دـدات(۱۴).

لـ چـمکناسی ئـدـبیدا، گـانـانـوـ بـمانای دـفـک دـت کـ چیرـکـک دـگـیتـو، تاوتوـی گـانـانـوـ کـ بـ گـانـانـوـناسی ناوی لـ دـبردـت یـکـم جار لـلایـن تـزـتان تـدـرف لـ کتـبی (رـساکانی دیکامـرن)(۱۹۶۹) ناوی لـبردرا. تـدـرف مـبـستی لـم وشـ تاوتوـی سیستمـی سـپـندراو بـسـر گـانـانـوـی چیرـکـگـلی دیکامـرن - نووسراوـی بـکـاچوـی ئیتـای- بوو. بـمـام یـکـم کـس کـ ئـم زانستـ بـکار دـنـت فلادیمیر پراپـه لـ کتـبی (مـرفـلـژی حـقایـتـگـلی پـریـکان)دا، کـ تاوتوـی ساکاری گـانـانـوـناسانـی حـقایـتـکانی فـلـکلـری رووسـ. کارـکـی پراپ کاریگـریـکی زـری لـسـر وانگـی پـکـهاتـخـوازانـی فـرانسی لـ مـ ئـدـبیاتـوـ هـبوو. لـ پاش ئـو گـانـانـوـناسـکانـی تر شـوازی گـانـانـوـیان لـ چیرـکـ مـدـنـکان کـ بـگومان پـکـهاتـیـکی دژوارتریان بـ نیسبـتی چیرـکی فـلـک هـیـ ئـنجام دا. ئـتوانین بـمـای ئـم زانستـ بگـانـنـوـ بـ تاوتوـی چیرـک لـ بووتیقـای ئـرستوودا، بـمـام ئـرستوو زیاتر شـوازیـکی وـسفی لـ گـانـانـوـ چاو دـکا، زـربـی پـناسـکانی گـانـانـوـ لـلایـن گـانـانـوـناسـ بـناوبانگـکان (پراپ، تـدـرف، ژرار ژنـ، ئاگرماس، سیمـر چـتمـن، ریمـن-کنان) بـم شـوـیـه: «ئاـگـری لـ دـخـکی سـقامگیر اـ بـرـوـ ناسـقامی و دیسانـک گـانـانـوـ بـ سـقام».

بـ پـی ئـو بـگانـی باسـمان کرد بازنـی گـانـانـوـ لـ چیرـک بـربـاوترـ. یان بـ دـربـینـکیـتر، لـ گـانـانـوـی چیرـکـدا-هـر واک فـرمالـیستـکان ئامـاژـدـکـن- یـکـم جار چیرـک(Story) لـ زـینی مـرـفـدا پـک دـت، لـلـدا مـبـست لـ چیرـک ئادیایـی چیرـکـ، کـ رووداوـکی تایبـت لـ زـمـن و شـوـنی تایبـتدا. دوواتر لـ دارشـتنی چیرـکـدا(Story) گـانـانـوـ(Narration) یان خود سیستمـی گـانـانـوـ، پـک دـت(۱۵). کـواتـ دـستپـکی گـانـانـوـی چیرـک، بـ چـشـنـک کـتـایـی چیرـکـ، ئـم کـتـایـی بـمانای بـسـرئـنجام گـانـانـی ئایدیای چیرـکـ. ئـگـر وانگـی بارت سـبارت بـ بـژومار بوونی جـرـکانی گـانـانـوـ پـسـند بکـین، ئـمجار چیمان هـیـ کـ پـناسـیـکی تایبـتمان لـمـ گـانـانـوـ بداتـ؟.

واتـ لـ گشت جـرینـکانی گـانـانـوـ چ تایبـتمـندیـکی هاوپیت و هاومانـا هـیـ کـ گـانـانـوـکان پـکـوـ گرـ ئـدات؟. کلـد بـرمون، ئـو تـخمـ هاوپیتـ لـ ناو بـژمار گـانـانـوـکان دا “چیرـک” دـزانـت. ئـو دـت: «با بـتی چیرـک ئـتوانـ بـمـا و دـستـمایـی

سەماي با ٲٲ يان شان ٲٲ يان فيلم ٲٲكى سينما مايي ٲٲت، ئۇتوانين فيلم ٲٲكى تاييەت ٲٲ ٲٲسەك ٲٲ نەيىنىۋ ٲٲگەينىۋ، ئۇمە وشەكان ئۇخولەينىۋ. ۋەنەكان ئۇبينين ۋ ٲٲاڧى ئىماژ ۋ نيشانەكان دۋكەين، ٲٲٲام ٲٲھەي وشەكان ۋ ۋەنەكان ۋ ئىماژەكان، ٲٲشۋەن چىرەك دۋكەوين ۋ چىرەك ٲٲ ھەمىشە ٲوونى ھەيە» (١٦). ٲٲ چەشەكىتر گەنەۋ ٲٲ خاۋەنى مانايەكى چەند لايەن ۋ چەند ٲٲھەندە، ٲٲٲام گەشت ٲٲھەندەكانى خەرىكى گەنەۋ ٲٲسىرھات يان رووداۋ يان مانايەكى دۋرونيە، ئۇم رووداۋ كاتەك ل ٲٲھەۋەسى چىرەكەك دايە ،"گەنەۋ ٲٲ". چىرەك دۋتوانەك ٲىرەۋەرى تاكى يان ٲىرەۋەرى نەتەۋەيى ٲٲت، ٲٲ نموونە "ٲٲت" ٲٲژ، يان ٲٲسەك ٲٲ"سپاچەمانە" دۋخولەت ئۇگەر ل ٲٲھەۋەى حەقايەت ٲٲژىشدا نەٲٲت ديسانەك ٲٲ ئۇمەى كورد، ٲٲم ھەيەى ٲٲ ٲٲوۋەندى ل ٲٲگەن ٲٲحى نەتەۋەيى ھەيە، ل ھەمان كاتدا ٲٲ گۋە ٲىستى دۋبين، ل ٲٲگەن مەژوۋىەكى زەينى ٲٲكمان دۋخاتەۋ، ٲٲيە دۋتوانەت ۋەك گەنەۋ ٲٲتە ئۇژمار، ٲٲ واتە ھەمىشە گەنەۋ ھەگەرى ۋاۋەتەك ل ٲٲچىرەك يان ٲاشتر ۋايە ٲٲٲين (ئاپدپايى چىرەك).

نؤگگر لہ کتاییدا دیسانہ و پرسیار کئی مکتئیہان لہ خمان
پرسینہ و، بہ پئی وانگی گہانہ و ناسیی، تا مرقہ ہہ بہت
"نواندنی زمان" ہہ یہ و تا زمان ہہ بہت "نواندنی گہانہ و" ہہ یہ و
لہ گہانہ و شدا تخمہ هاوپیتہ کئی "چیرہ کئی". کہ واتہ مرقہ
بہ ردہ وام لہ ناو گہانہ و ی چیرہ کدا ئہ تلہتہ و، ئم چیرہ کئی لہ
ئیمار و نیشانہ بگرہ تا دگاتہ و ہنہ و ہہ سووکوت دہنہتہ و
بازنہ ی خئی. ئم گہانہ و ی چیرہ کئی، بہ ہر چہ شنہک دہ توانہت خئی
بنوہنہت. بہ گومان تاوتوہ ی گہانہ و ی چیرہ کئی، بہم شہوہ یی کئی
سیستہ می تایبہ تی گہانہ و ی چیرہ کئی لہ سہر بہت- مہ بہست لہم نیزامی
گہانہ و یی وک گہ شہ نیگا، گہہ و و روودا و کئی لہ زہمہن و شوہنی
تایبہت لہ لایہن کاراکتہر و روو ئہ دات- تاوتوہ ی گہانہ و ناسیی
تایبہت ی پہوہستہ، تا ئہ و گہانہ و یی کئی مانایہ کئیمان بہ
تاکہ کئیسی دہ بہتہ و و کوو مہ سقا یان و ہنہ یی کئی تایبہت. ہہ بہت
زانستی ئہستای گہانہ و ناسیی تایبہتمہندی تریش لہ سیستہ م و
شہواری گہانہ و پہناسہ دہکات، و کوو دہستہ واژہ ی "بہسہری
گہانہ و" (Narratee)، یا ناوہندی کردہ و (Focalization) کئی باس
لہ شہوہ ی فامی کاراکتہرہ کانی چیرہ کئی دہکات،

تاوتوئی گئی ان نو تا مر ق ه بت برد وام، مر قیش بی پی م ژوو و ئ زمون کانی برد وام ل ئا گ ر دای و هر بی شو گئی ان نو ی

سردم (مان، چیرک) لگگ شوگگ انوو ی پشو (ح قایت) جیاوازی هی. بپی بگگی توژیندوو ی گگ انوو ناسکان ح قایت ته ک نکانی هر ن توو یک ئ توانت شوو ی کی تایب تی ل گگ انوو و م دوی گگ انوو یی لگگ خی پی بت، وات گگ انوو ناسی تایب تی خیان ل سار سیست می گگ انوو ه بت. ئویش شوو وانینی تایب تا دگات م دلا کی تایب تی گگ انوو ل ب ر دگرت. هر ئم شوو توژیندوو یه بش کی زر ل لای ن نادیار کانی ب نمون بیتی یان چیرکی کوردی ب ئم د رد خات. ئویش شوو جیوازی گگ انوو ی کورد ک ل چ نی تی و سفی رووداو کان ا بگر تا دگات ب رج ست کردنوو چ شنک ل ئاکار و ه سووک وت کان.

ئگ ر دیسانوو "موزلمان" ل ئردوگکانی ئاشوویتس بنیندوو یادمان، یان دیان ب س رها ت و رووداو ک ئم ل یان ب خ ب رین، ئو م ترسی مان ل م ن گگ انوو ب د رد خات. ه بت چیرک د توان گگ انوو ی رووداو کی است قین بت ب زمانی چیرک، ک وات پ رو رد کردنی ئ ند شای گگ انوو ی خ مان، ل استیدا ه و که ب سازدانی جیهان کی نو و ه رمان و ت نانت دنگ د رب ین کی نو ی. یان و ک ک ندرا د ت: «ت نیا ل مان دای ک ک ش تاک ک سیی کانی مر ق خ د نو ن ت» و «مان نووس ت نیا پ ناسی، ئاگای ل سار رووداو و ه سووک وت کانی چیرک». ه رمان بوونی مر ق، ل ب رد وامی گگ انوو و سازدانی چیرکی نو ی. ن بوونی ئم ه ست و ه و ل پانتای ن ت و دا ب رب اوتر و ه بت م ترسیدارتر د بت و، ئو کات ب ر ووی ئم پرسیار د بین و: ئگ ر ن ت وو یک توانستی "گگ انوو ی خ ی" ن بت ئیا بوونی ه ی؟!"

س رچاو و پ راو ن کان:

*کورت کراوی ئم وتار، ی ک م ا ب فارسی ل ر ژنامی ش رقی تاران-روزنامه شرق، ژماری ۲۹۷۵ (۱۰ مهر ۱۳۹۶)، ب ناوی (اگر داستانی روایت نشود، چه پیش می آید؟) ب اوکراو ت و.

۱. لوی، پریمو. آیا این یک انسان است؟. ترجمه: رویا طلوعی. کتابخانه علاالدین (www.aladdinlibrary.org)

۲. کیانپور، امیر. فلسفه در زندان وجدان: درباره یادداشت «جدال زندانی با زمان و وجدان». سایت (www.meidaan.com)

۳. کاتک موریس بلانش باس ل ق یرانی شار م ندی جوول ک کانی

سردمی نازی دکات، ئم دست‌واژئی بکار دندت. جوول‌ک‌کان ب ئوئی ل شقام و ک‌ان‌کاندا ن‌ناسرندو، قس‌یان ن‌دکرد، وک ئوئی (لا) بووبن.

۴. ریمون-کنان، شلومیت، روایت داستانی، بوطیقای معاصر، ترجمه البوفاضل حری، تهران، نیلوفر. (۱۳۸۷)

۵. م‌ب‌ست ن‌توانین ل‌م‌گ‌ان‌و‌دای، ب‌ه‌ئی ک‌ش‌ئی سایک‌ل‌ژیک یان ترسی سیاسی-ک‌م‌ل‌ای‌تی، ه‌ز و ه‌و‌ئی گ‌ان‌و‌ بزر د‌ب‌ت.

۶. مک‌وئیلان، مارتین، گزیده مقالات روایت شناسی (مقاله معماهای نوشتار: روایت و ذهنیت)، ترجمه: فتاح محمدی، تهران، چاپ دوم، مینو خرد، (۱۳۹۵)

۷. بارت، رولان، درآمدی بر تحلیل ساختار روایت ها، ترجمه: محمد راغب، تهران، چاپ اول، فرهنگ صبا. (۱۳۸۷)

۸. کوندرا، میلان، هنر رمان، ترجمه: پرویز همایون پور، تهران، نشر قطره (۱۳۸۲)

۹. چتمن، سیمور. داستان و گفتمان، ترجمه: راضیه سادات میرخندان، تهران، مرکز پژوهش‌های صدا و سیما، چاپ اول (۱۳۹۰)

۱۰. باختین، میخایل. تخیل مکالمه‌ای (جستارهای درباره‌ی رمان). ترجمه: رویا پورآذر، تهران، نشر نی، (۱۳۸۷)

۱۱. رورتی، ریچارد. مقاله: هایدگر و کوندرا و دیکنز، ترجمه: هاله لاجوردی، مجله ارغنون، شماره 1، (۱۳۷۳)

۱۲. دیوید هرمن و دیگران. دانشنامه‌ی نظریه‌های روایت، گردآوری و ترجمه: محمد راغب. تهران. نیلوفر. (۱۳۹۶)

۱۳. حری، ابوالفضل. مقاله: درآمدی بر رویکرد روایت‌شناختی به داستان روایی با نگاهی به رمان آینه‌های درد‌ار هوشنگ گلشیری. پژوهش‌های زبان‌های خارجی (نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز) پاییز و زمستان ۱۳۸۷

۱۴. ریمون-کنان، شلومیت (س‌رچاو‌ئی پ‌شو)

۱۵. مک‌وئیلان، مارتین، (س‌رچاو‌ئی پ‌شو)

۱۶. برمون، کلود. پیش درآمدی بر بوطیقای روایت‌شناسی ساختارگرا، ترجمه: محبوبه خراسانی، نشریه: ادبیات داستانی، شماره ۷۹، اردیبهشت ۱۳۸۳

س‌رچاو‌ئی: ح‌وت‌نام‌ئی سیروان. ژمار 972